

Ez a dokumentum az Európai Unió pénzügyi támogatásával valósul meg az Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia együttműködési programban az „LP2WB” - Local peoples and local products without borders című - HUSRB/23S/31/038 azonosítószámú projektben a Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft. által.

Felelős partner: Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft. (A1)
Érintett indikátor: Solutions for legal or administrative obstacles across border proposed

Elkészítésért felelős személy: Dr. Bakó Lujza Mária/Sánta Sebő/Barta Tiborné Gáll Ágnes/Kovács Szilvia

Kimenet: 3.3. Compilation of a recapitulative study on lessons learned

ÖSSZEGZŐ TANULMÁNY

FEJEZETEK:

- A) DEMOGRÁFIAI-FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI VÁLTOZÁSOK ELEMZÉSE ÉS A LAKOSSÁG CSOPORTOSÍTÁSA FOGLALKOZTATÁSI SZEMPONTBÓL
- B) BÁCSALMÁSI JÁRÁS MEZŐGAZDASÁGÁNAK VÁLTOZÁSA ELMÚLT 10 ÉVBEN
- C) BÁCSALMÁSI JÁRÁS ÉS KÚLA KÖZSÉG MEZŐGAZDASÁGI TERMÉNY-ILLETVE ÉLELMISZERIPARI TERMÉK ELŐÁLLÍTÓINAK ADATBÁZISA
- D) HATÁRON ÁTNYÚLÓ TERMÉNY ÉS TERMÉK KERESKEDELEM FELTÉTELEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA
- E) BÁCSALMÁS JÁRÁS AKTÍV KORÚ LAKOSSÁGÁNAK FOGLALKOZTATÁS JAVÍTÁSÁT SZOLGÁLÓ MÓDSZERTAN ISMERTETÉSE
- F) ÖSSZEGZÉS (KONKLÚZIÓ)

A) DEMOGRÁFIAI-FOGLALKOZTATÁSPOLITIKAI VÁLTOZÁSOK ELEMZÉSE ÉS A LAKOSSÁG CSOPORTOSÍTÁSA FOGLALKOZTATÁSI SZEMPONTBÓL

1. Bácsalmás és a bácsalmási járás demográfiai-foglalkoztatáspolitikai változásainak összegzése és az ebből levonható következtetések

A bácsalmási járás és a székhely település Bácsalmás egyik legsúlyosabb és legösszetettebb kihívása a folyamatosan romló demográfiai helyzet megállítása, illetve javítása. A járás, a település fővárostól és nagyvárosoktól való távolsága, a hiányos infrastruktúra, a gyenge gazdasági környezet és a nehézkes megközelíthetőség együttesen jelentős mértékben hozzájárulnak a népességfogyáshoz. Az elmúlt húsz év során a város lakossága mintegy 8200 főről 6000 főre csökkent, ami tartós és folyamatos negatív tendenciát jelez. Évente átlagosan közel száz fővel élnek kevesebben a településen, miközben a természetes népmozgalmi mutatók önmagukban nem indokolnák ezt a mértékű csökkenést.

A helyzet értékelését tovább nehezíti, hogy a hivatalos lakosságszám sok esetben nem tükrözi a valós életvitelszerű jelenlétet. Különösen torz képet mutat a 15–25 év közötti korosztály, mivel a helyi családok gyermekei közép- és felsőfokú tanulmányaik idején többnyire nem Bácsalmáson élnek, csupán hétvégeken térnek haza. Hasonló jelenség figyelhető meg az aktív korú lakosság körében is, akik közül sokan más településeken dolgoznak, és csak időszakosan tartózkodnak állandó lakhelyükön.

A határ közelsége részben kedvező hatással bír, mivel a helyi gimnázium vonzza a környező területekről, különösen a Vajdaságból érkező magyar diákokat. Az elmúlt években egyre több vajdasági magyar család telepedett le a városban, gyakran gyermekeik tanulmányaikhoz kapcsolódva. Ezek a betelepülések azonban sok esetben átmenetinek bizonyulnak, mivel az érintettek idővel nagyobb városokba vagy Nyugat-Európába költöznek tovább.

Az elvándorlás elsődleges oka a jobb megélhetés és a magasabb jövedelem iránti igény. Gyakoriak a megalapozatlan döntések, amikor a lakosok konkrét munkalehetőség nélkül, csupán a kedvezőbb jövő reményében hagyják el a települést. Ezek az elindulások sokszor kudarccal végződnek, mivel az érintettek nem számolnak a városi élet magasabb költségeivel és kiadásaival. A magasabb bérek ellenére a megélhetés gyakran továbbra is nehézséget okoz számukra.

További problémát jelent a saját fizikai és szellemi terhelhetőség hiányos felmérése, ami miatt sokan nem tudnak hosszabb távon helytállni a megerőltetőbb munkakörülmények között. A sikertelen próbálkozások után visszatérők számára gyakran már nem áll rendelkezésre korábbi munkahelyük, így egzisztenciális bizonytalanságba kerülnek.

Mindeközben a település lakossága folyamatosan öregszik. Az átlagéletkor emelkedik, miközben stagnál a gyermeklétszám, csökken az aktív korú népesség és nő a 65 év feletti aránya. Az önkormányzat szociális rendszere igyekszik ellátni az egyre növekvő számú idős, gyakran magukra maradt lakost. A korábban jellemző többgenerációs családmodell mára szinte teljesen megszűnt. Egyre gyakoribb, hogy nagy alapterületű ingatlanokban egyedül vagy párban élnek idős emberek. Amennyiben a jelenlegi demográfiai és foglalkoztatási trendek nem változnak, Bácsalmás hosszú távon elsősorban az idős lakosság településévé válhat, ami sürgető beavatkozást tesz szükségessé.

A foglalkoztatási helyzet és a demográfiai folyamatok szoros összefüggésben állnak egymással, és alapvetően meghatározzák Bácsalmás gazdasági jövőjét. A csökkenő népesség és az alacsony számú

LP2WB

aktív munkavállaló egyaránt gyengíti a helyi vállalkozások fennmaradási esélyeit, valamint csökkenti a település befektetői vonzerejét. Bácsalmás az Alföld déli részén, határ menti térségben helyezkedik el, ahol hagyományosan a mezőgazdaság tölti be a gazdaság húzóágazatának szerepét. A mezőgazdaság a múltban sok család számára biztosított stabil megélhetést, azonban ez a szerep az elmúlt évtizedekben jelentősen átalakult.

A privatizáció következtében megszűntek a nagy létszámot foglalkoztató állami gazdaságok és termelőszövetkezetek, majd a technológiai korszerűsítés tovább csökkentette a munkaerőigényt. A gépesített termesztés és állattenyésztés hatékonyabbá vált, ugyanakkor kiváltotta az emberi munka jelentős részét. Ennek eredményeként közel ezer fő veszítette el korábbi, biztos állását a térségben. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy Bácsalmás és környezete az ország gazdasági szerkezetében periférikus, „nyersanyag-termelő” szerepkörbe került.

A helyi gazdálkodók kevés munkaerőt alkalmazva, alvállalkozók bevonásával állítanak elő mezőgazdasági terményeket, amelyeket feldolgozás nélkül értékesítenek a térségen kívüli élelmiszeripari feldolgozók számára. A legnagyobb fejlődési potenciál ezért a helyi alapanyagokra épülő, magasabb hozzáadott értéket és jelentősebb foglalkoztatást biztosító élelmiszer-feldolgozó iparban rejlik. Ennek felismeréseként az önkormányzat 2012-ben zöldség- és gyümölcsfeldolgozó üzemet hozott létre a Startmunka Mintaprogram keretében. A hosszú távon rentábilis működés feltételei azonban azóta sem alakultak ki.

A helyben előállított, magas minőségű kézműves termékek ára meghaladja a helyi lakosság vásárlóerejét, így azok értékesítése elsősorban nagyvárosi piacokon lenne reális. Az értékesítést ugyanakkor gyenge marketingtevékenység, alacsony szintű online jelenlét, korlátozott humán erőforrás és szűkös pénzügyi háttér nehezíti. Bár a termékek minősége több esetben hivatalos elismerést is kapott, az értékesítés nem tudott áttörést elérni. A korábbi kísérletek, például helyi értékesítési közösségek létrehozása, nem bizonyultak fenntarthatónak. Előfordul, hogy a kis volumenű kiszállítások a szállítási költségek miatt veszteséget termelnek.

A fejlődés egyik lehetséges iránya egy stabil, nagyvállalati beszállítói kapcsolat kialakítása lenne, amelyre építve fokozatosan bővíthető az értékesítési hálózat. Ugyanakkor kockázatot jelent, hogy a jelenlegi termelési kapacitás és humán erőforrás csak korlátozott vevőkört képes kiszolgálni. A tapasztalatokra építve további élelmiszeripari termelés indítása, egységes helyi termékbrand kialakítása és a kereskedelmi szolgáltatások megerősítése jelentős foglalkoztatási hatással járhatna. Ehhez elsősorban komplex, alapos gazdasági tervezésen alapuló, programjellegű állami vagy uniós támogatásra lenne szükség.

Az ipar más szegmensei csak korlátozottan vannak jelen a településen. Kiemelkedő szereplő a Kähny Gépgyártó Kft., amely évtizedek óta stabilan mintegy ötven főt foglalkoztat, elsősorban külföldi megrendelésekre termelve. A vállalat bővítésére irányuló korábbi kezdeményezések azonban nem hoztak új munkahelyeket. Az építőipar, a szolgáltató és a kereskedelmi szektor telített, további foglalkoztatási potenciált nem hordoz. A megjelent multinacionális kereskedelmi egységek ugyan javítják az ellátást, de egyben ellehetetlenítik a helyi kisvállalkozások fejlődését.

A turizmus jelenleg nem jelent érdemi gazdasági tényezőt a településen. Jelentős természeti vagy épített turisztikai attrakció hiányában csak az aktív turizmus korlátozott formái érhetők el. Az önkormányzat törekvései ellenére a turizmus rövid távon nem képes számottevő foglalkoztatási hatást kifejteni.

2. Megállapítások, következtetések

Kimondható, hogy Bácsalmás gazdaságfejlesztésének jelenlegi motorja sajnálatos módon maga az önkormányzat, amely a helyi foglalkoztatásban is meghatározó szerepet tölt be. A településen nem működik jelentős nagyvállalat, a közepes méretű vállalkozások száma elenyésző, a gazdasági szerkezetet döntően kis- és mikrovállalkozások alkotják. Ennek következtében a legnagyobb és legstabilabb munkáltató maga az önkormányzat, ami hosszú távon nem tekinthető fenntartható gazdasági modellnek. A jelenlegi helyzetből való kitörés csak összehangolt, egymásra épülő, alapos helyzetelemzésre alapozott stratégiák mentén kidolgozott operatív intézkedések megvalósításával képzelhető el.

Fontos hangsúlyozni, hogy egy ilyen léptékű fejlesztési folyamat önerőből nem kivitelezhető. Sem a település pénzügyi mozgástere, sem a rendelkezésre álló humánerőforrás nem elegendő egy komplex program előkészítésére, támogatásszerzésére és végrehajtására. Éppen ezért elengedhetetlen a programalapú finanszírozás, mivel az elszigetelt, kisebb volumenű projektfinanszírozások eddig sem hoztak érzékelhető áttörést. A fejlesztések hatékonyságát tovább rontja, hogy az önkormányzat jelenleg elavult, nem aktualizált stratégiákkal rendelkezik.

Kiemelt jelentőségű lenne az integrált városfejlesztési stratégia megújítása egy felkészült, reálgazdasági, műszaki és vidékfejlesztési tapasztalattal rendelkező szakértői csapat bevonásával. Bár a korábbi stratégiák részletesen feltárták a település adottságait, erősségeit és gyengeségeit, ezek az elemzések adatai az elmúlt években csak minimális mértékben változtak. Ez azt jelzi, hogy a problémák nagy része továbbra is megoldatlan. A stratégiaalkotás során elengedhetetlen lenne a helyi vállalkozások és civil szervezetek aktív bevonása, mivel nélkülük a városfejlesztés nem lehet sikeres.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy kizárólag a fenntartható fejlesztések életképesek hosszú távon. Nem elegendő egy beruházást szakszerűen előkészíteni és megvalósítani, ha annak későbbi hasznosítása nem biztosított. Ebben a folyamatban kiemelt szerep jut a civil szervezeteknek (amelyek napjainkban Bácsalmáson nem minden szakmai területen állnak rendelkezésre, vagy nem vállalnak jelentős szerepet a város életében, előre mozdításában) és a gazdasági társaságoknak, amelyek részt vehetnek az üzemeltetésben és a fenntartásban. Ugyancsak kulcsfontosságú a képzési és foglalkoztatási stratégiák kidolgozása, amelyeknek szorosan illeszkedniük kell az IVS-ben meghatározott fejlesztési irányokhoz. Ezen dokumentumok célja, hogy a meglévő, aktív korú, munkavégzésre alkalmas lakosság által nyújtott szellemi tőke és szakmai tudás a lehető legjobban felhasználásra kerüljön, a munkaerő iránti kereslet és kínálat folyamatos egyeztetésével a településen és a térségben a munkavállalók száma növekedjen, a humánerőforrás erősödjön fenntartható módon.

Az infrastrukturális beruházásokkal párhuzamosan a humánerőforrás képzésére is hangsúlyt kell fektetni, hogy a létrejövő létesítmények működtetéséhez megfelelően képzett munkaerő álljon rendelkezésre. Ez biztosítja a beruházások gazdasági hatékonyságát és a további fejlesztések alapját. Bácsalmás hátrányos helyzetű térségként küzd a stratégiaalkotáshoz szükséges szakemberek hiányával. A lakosság jelentős része mindennapi megélhetési problémáival foglalkozik, ami gyakran közönyhöz vagy negatív attitűdhez vezet. A szemléletformálás hosszú és kitartó munkát igényel, amelyhez hiteles véleményformálókra és folyamatos információátadásra van szükség. A közösség aktív bevonása az előkészítésbe, a megvalósításba és a fenntartásba elengedhetetlen feltétele a sikeres városfejlesztésnek.

LP2WB

3. Lakosság csoportosítása foglalkoztatási szempontból

	MUNKAKERÜLŐK	KÖZMUNKÁSOK	STABIL MUNKAERŐ	MUNKAVÁLLALÓK	HUMÁN TŐKE	KINGÁZÓK	BEINGÁZÓK	MEGVÁLTOZOTT MUNKAKÉPESSÉGŰEK
Munkavállalói aktivitás	Munkára nem fogható	Munkára fogható	Jó munkavégző képesség	Jó munkavégző képesség	Jó munkavégző képesség	Jó munkavégző képesség	Jó munkavégző képesség	Általában aktív
Munkavállalói kitartás	Nincs	Jellemzően kitartó	Kitartó	Kitartó	Kitartó	Kitartó - nehézségeket kell leküzdeni	Kitartó - nehézségeket kell leküzdeni	Kitartó
Megbízhatóság	Megbízhatatlan	Jellemzően megbízható	Megbízhatóak	Megbízhatóak	Megbízhatóak, elvágyódás a jobb feltételek felé	Az ingázás nehéz	Családtól való távolság nehézsége	Korlátozottságának megfelelő mértékű munkavégzés
Jelenlegi foglalkoztatása	Nincs	Ideiglenes	Van	Van	Van	Van, de nem a településen	Nincs, itt lesz munkája	Keresi a jó lehetőséget
Iskolázottság	Minimális	Minimális	Jellemzően minimális	Szakmai végzettség	Szakmai végzettség	Van	Nem jellemző	Nem jellemző
Szaktudás	Nincs	Jellemzően nincs	Spec. foglalk.-hoz szükséges	Van	Jellemzően van - folyamatos a megszerzés	Általában rendelkeznek	Nem jellemző	Ha van is, leggyakrabban nem használja
Tudásszerzési hajlandóság	Nincs	Minimális	Alapvetően van	Van	Erős	Esetleg, de inkább nem	Muszályból	Minimális
Folyamatos foglalkoztatás iránti igény	Nem jellemző	Minimális	Jelentős	Igen	Domináns	Domináns	Domináns, ezért vállalja a költözést	Általában igen, de sokan nem vállalják a tartós munkát
Fizetés orientáltság	Nem jellemző	Több pénzért nem vállal több munkát	Több pénzért hajlandó többet dolgozni	A legoptimálisabb feltételeket keresik	A legoptimálisabb feltételeket keresik	Domináns	Kiemelekedően releváns	Ez befolyásolja a munkavállalást - juttatás vagy bér
Munkakörülmény orientáltság	Nem jellemző	Speciális körülményeket igényel	Elviseli a nehezebb körülményeket is	Elviseli a nehezebb körülményeket, elvándorlási igény van	Jó tűrőképesség mellett elvándorlási igény	Magasabb bér, esetleges helyi munka fontos neki	Elviseli a nehézségeket	Ideális körülményeket igényel
Szellemi - fizikai munkavégzés	Csak fizikai munkára fogható	Csak fizikai munkára fogható	Döntő többségben fizikai munka	Döntő többségben fizikai munka	Szellemi munka	Döntő többségben fizikai munka	Fizikai	Fizikai
Móttó	Csak dolgozni ne kelljen - élőkódolás, mások kihasználása	-Amennyi a napba belefér, egy lépést se többet!	A tövit töröm, a galya jut - kevéssel is beérem?	Ha lesz egy jó lehetőségem megpattanok!	Fizessék meg a szellemi tőkém, tudásom!	Ha itthon is megkapom azt, amit vidéken, akkor jövök haza	Jövő, ha ez biztos állás!	A támogatás mellé keresek egy kis jövedelmet!

A településen jelen van egy szűk, de jól azonosítható **munkakerülő**, munkát vállalni nem kívánó réteg, amely tartósan kívül marad a munkaerőpiacon. Mivel nem regisztráltak, ezért számuk meghatározhatatlan. Esetükben gyakran halmozott problémák – alacsony iskolai végzettség, szociális nehézségek, motivációhiány – figyelhetők meg. Aktivizálásuk csak komplex, szociális és képzési elemeket is tartalmazó programokkal képzelhető el. Nehézséget jelent, hogy ezen személyek nehezen vonhatóak be programokba, passzív ellenállásukból adódóan a programokat nem fejezik be, nem teljesítenek jól, önálló kezdeményezésük saját helyzetük javítására nincsen, amely gátja minden segítő szolgáltatásnak.

A **regisztrált álláskereső** jelentős része alacsony vagy elavult szakképzettséggel rendelkezik. Számuk pontosan meghatározható, az utóbbi években számuk stagnál, az összes lakossághoz képest nem releváns. Legtöbbjük korábban a mezőgazdaságban, illetve alacsony hozzáadott értékű fizikai munkakörökben dolgozott, középkorúak és a mezőgazdaság drasztikus változásai miatt nem találják helyüket a mai mezőgazdaságban, munkaerőpiacon, amelynek korlátozott kínálata miatt az álláskereső gyakran hosszú ideig elhúzódik. Ez gyakran a tartós munkanélküliség kockázatához vezet. Ezen csoport mentorálással, megfelelő hozzáállással segíthető a munkahelyi továbblépésben.

A **közfoglalkoztatás** Bácsalmáson kiemelt szerepet tölt be, mivel sok család számára ez jelenti az egyetlen legális jövedelemszerzési lehetőséget. A közfoglalkoztatottak többsége alacsony iskolai végzettségű, munkaerőpiaci visszavezetésük csak korlátozott mértékben valósul meg motiváció hiány, kishitűség és korábbi munkahelyi csalódások, kudarcok miatt. Bár a program hozzájárul a szociális feszültségek csökkentéséhez, hosszú távon nem jelent fenntartható foglalkoztatási megoldást. Ennek ellenére sokan ezt a foglalkoztatási formát tekintik véglegesnek. Mentorálással, megfelelő mentális állóképesség javítással a közfoglalkoztatottak jelentős része továbblépésre képes, a belső motiváció kialakulása ugyanakkor belső késztetésből kell hogy adódjon.

A **szociális gazdaság munkavállalói** Bácsalmáson a szövetkezeti formában működő élelmiszer-feldolgozáshoz, helyi termék-előállításához kapcsolódó munkavállalók. Ez a csoport átmenetet képez a közfoglalkoztatás és a nyílt munkaerőpiac között. A szociális gazdaság fejlesztése komoly lehetőséget hordoz magában a helyi foglalkoztatás bővítésére Bácsalmáson, ugyanakkor jelenleg még korlátozott létszámban működik. Alapvető feladat azon gazdasági szektor és feladat meghatározása, amelyben a szociális gazdaság az elsődleges munkaerőpiac mellett kiteljesedhet úgy, hogy önfenntartó legyen.

A **stabil munkaerő** folyamatos munkaviszonnyal rendelkezik. Ez a réteg biztos megélhetéssel rendelkezik, ugyanakkor létszáma alacsony és nem képes önmagában a helyi gazdaságot dinamizálni, fejleszteni. Ugyanakkor ez a réteg teremti meg fizikálisan azon javakat, amely a helyi vállalkozások életben maradásához, bevétel teremtéséhez nélkülözhetetlen. Többségük a település kevés számú régóta rentábilisan működő vállalkozásánál dolgozik vagy az önkormányzatnál, közintézményekben, oktatásban, egészségügyben vállal munkát.

A **munkavállalók** szélesebb csoportjába tartoznak mindazok, akik aktív korúak és dolgoznak, de munkaviszonyuk gyakran bizonytalan vagy alacsony jövedelmű. Jellemző a részmunkaidő, a szezonális foglalkoztatás (mezőgazdaságban) és a fizikai munkavégzés túlsúlya. Sok esetben a munkavállalás nem biztosít tartós egzisztenciát, ezért ezen csoport gyakran érzi úgy, hogy nincs jól helyen, keresi a kitörési pontokat, amely leggyakrabban nagy változással jár (település vagy munkakör elhagyás).

A település **humán tőkéje** korlátozott, különösen a felsőfokú végzettségűek aránya alacsony. Talán ez okozza a település, a térség fejlődésének, a felzárkózásának elmaradását, lassúságát. A képzett fiatalok jelentős része tanulmányaik elvégzését követően végleg elhagyják a települést, elviszik a megszerzett tudást, máshol hasznosítják azt. A helyben maradó humán tőke döntően a közszférában koncentrálódik. Kiemelt cél ezen foglalkoztatási réteg bővítése, a fiatal értelmiségi fiatal, a korszerű technológiát használni képes, fejlődést, változást előidézni képes humán tőke fejlesztése, folyamatos megtartása.

Az **ingázók** fontos szereplői a helyi társadalomnak. Ők jellemzően a környező városokban vagy nagyobb vállalatoknál dolgoznak, ahol magasabbak bérek és több munkalehetőség érhető el. Az ingázás növeli a háztartások jövedelmét, ugyanakkor erősíti a település munkaerő-kibocsátó szerepét. Hosszú távon ezen munkavállalók elhagyják a települést. A beingázók elsődlegesen a határ túloldaláról érkeznek, beilleszkedésük jó, sokan közülük letelepednek a településen.

Bácsalmáson jelentős arányt képviselnek a **megváltozott munkaképességű lakosok**, akiknek elhelyezkedési lehetőségei erősen korlátozottak. Számukra elsősorban védett munkahelyek, közfoglalkoztatás vagy szociális gazdasági foglalkoztatás érhető el. A rehabilitációs és részmunkaidős foglalkoztatási lehetőségek fejlesztése kulcskérdés lenne integrációjuk szempontjából.

Bácsalmás település lakosságának foglalkoztatás szempontjából történő besorolása szerinti csoportok vonatkozásában az alábbi megállapítások vonhatóak le:

- **Gazdaságilag aktív lakosság számának folyamatos növelése:** Miután ezen népcsoport aránya közvetlen összefüggésben áll a település demográfiai folyamataival és megtartó erejével, továbbá ez a csoport alkotja a település gazdasági teljesítményének alapját, valamint létszámuk és összetételük meghatározza a helyi adóbevételeket, a fogyasztást és a vállalkozások tartós fennmaradását, további növekedését, ezért ezen csoport számának növelése az elsődleges szempont. Feladatok: munkahelyteremtésre irányuló fejlesztések megvalósítása; lakhatási, letelepedési feltételek javítása; a település kereskedelmi és szolgáltató hálózatának erősítése; fiatalok hazacsábítása; ingázók letelepítése; a munkából élő lakosság munkavállalási feltételeinek javítása.
- **Gazdaságilag aktíválható lakosság helyzetének javítása:** Az elhelyezkedni vágyó, megfelelő munkalehetőséget nem találó, az elsődleges munkaerőpiaci munkahelyek követelményeivel megbirkózni képtelen lakosság részére olyan szolgáltatások, időszakos munkalehetőségek biztosítása, ahol folyamatos készség fejlesztésekkel fel tudnak készülni – foglalkoztatás mellett – az elsődleges munkaerőpiaci munka vállalásra. Feladatok: szociális gazdaság hosszútávú működési és foglalkoztatási feltételeinek megteremtése, a közfoglalkoztatottak, szociális gazdaság munkavállalóinak mentális állóképességének folyamatos javítása (coach hálózat), szakmai tudásának frissítése, gyarapítása (mentor hálózat).

B) BÁCSALMÁSI JÁRÁS MEZŐGAZDASÁGÁNAK VÁLTOZÁSA ELMÚLT 10 ÉVBEN

1. Bevezetés – térségi kontextus

Bácsalmás földrajzi elhelyezkedése, természeti adottságai és történelmi hagyományai alapján a mezőgazdaság mindig is meghatározó szerepet töltött be a település és vonzáskörzetének gazdasági életében. A térség közelsége a szerb–magyar határhoz sajátos lehetőségeket teremtett a piacokhoz való hozzáférés, a kulturális kapcsolatok és a szakmai együttműködések terén. Az elmúlt tíz év azonban olyan változásokat hozott, amelyek alapvetően kérdőjelezzik meg a hagyományos mezőgazdasági működés hosszú távú fenntarthatóságát. A globalizált piac, a klímaváltozás, az inputanyagárak növekedése és a munkaerőhiány együttesen új stratégiák kidolgozását teszik szükségessé.

2. Demográfiai és társadalmi háttér

2.1. Népeségcsökkenés és elöregedés

A térség egyik legnagyobb kihívása a lakosságszám csökkenése és az elöregedő korstruktúra. A fiatalok jelentős része a városokba vagy külföldre költözik, elsősorban a kiszámítható jövedelem és a stabil munkahelyek hiánya miatt. Ez közvetlen hatással van a mezőgazdaság utánpótlására is.

2.2. Generációváltás problémái

A gazdaságátadások száma alacsony, sok esetben nincs, aki továbbvigye a családi gazdaságokat. A generációváltás hiánya nemcsak termelési kapacitáscsökkenést, hanem tudásvesztést is eredményez.

3. Mezőgazdasági struktúra változása

3.1. Birtokkoncentráció és specializáció

A birtokszerkezet átalakulása során a közepes és nagyobb gazdaságok megerősödtek, míg a kisebb gazdaságok száma csökkent. A specializáció erősödése – különösen a szántóföldi növénytermesztésben – csökkentette a termelési sokszínűséget.

3.2. Termelési kockázatok növekedése

Az egyoldalú termelési szerkezet növeli a gazdálkodók kitettségét az időjárási szélsőségeknek és a piaci ármozgásoknak. Ez hosszú távon instabil jövedelmi viszonyokat eredményez.

4. Klímaváltozás és környezeti kihívások

A térség mezőgazdasága egyre inkább vízhiányossá válik. A talaj vízmegtartó képességének romlása, az aszályos időszakok gyakoribbá válása és a hirtelen lezúduló csapadék jelentős károkat okoz.

Szükségessé válik:

- a talajkímélő művelési módok elterjesztése,
- az agrárerdészeti elemek integrálása,
- valamint a természetalapú megoldások alkalmazása.

5. Állattenyésztés és kapcsolódó ágazatok

Az állattenyésztés visszaszorulása nemcsak gazdasági, hanem környezeti szempontból is kedvezőtlen. A szerves trágya hiánya rontja a talajok állapotát, miközben az ágazat megszűnése munkahelyeket szüntet meg.

Kiemelt fejlesztési irány:

- kisebb léptékű, helyi piacokra termelő állattartás,
- feldolgozással kombinált gazdasági modellek.

6. Helyi feldolgozás és rövid ellátási láncok

6.1. Hozzáadott érték növelése

A helyben történő feldolgozás jelentősen növeli a termékek értékét és csökkenti a gazdálkodók kiszolgáltatottságát. Bácsalmáson és környékén már megjelentek jó gyakorlatok, amelyek további bővítést indokolnak.

6.2. Foglalkoztatási hatások

A feldolgozás és csomagolás munkaigényesebb tevékenység, így alkalmas a helyi foglalkoztatás növelésére, különösen nők és idősebb munkavállalók bevonásával.

7. Foglalkoztatás bővítésének lehetőségei

7.1. Diverzifikált gazdasági modellek

A mezőgazdaság és a turizmus, valamint a kézműves tevékenységek összekapcsolása új munkahelyeket teremthet. A gasztroturizmus, helyi termékekre épülő rendezvények és bemutató gazdaságok fontos szerepet tölthetnek be.

7.2. Tudástranszfer és mentorálás

A térségben megvalósult fajtabemutatók, termelői találkozók és mentorprogramok bizonyították, hogy a tudásmegosztás kézzelfogható eredményeket hoz. Ezek rendszeressé tétele elengedhetetlen.

8. Határ menti együttműködések szerepe

A magyar–szerb határ menti együttműködések különösen alkalmasak:

- közös kísérletek megvalósítására,
- feldolgozókapacitások megosztására,
- közös márkák és piacok kialakítására.

Az IPA projektek keretében megvalósuló együttműködések hozzájárulnak a térség gazdasági integrációjához és társadalmi kohéziójához.

9. Jövőkép és stratégiai irányok

Bácsalmás jövője egy olyan mezőgazdasági modellben rejlik, amely:

- alkalmazkodik a klímaváltozáshoz,
- erősíti a helyi feldolgozást,
- növeli a foglalkoztatást,
- és aktívan kapcsolódik a határ menti gazdasági térhez.

Az elmúlt tíz év tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a térség mezőgazdasága megújulás előtt áll. A kihívások kezelhetők, amennyiben a fejlesztések összehangoltan, partnerségben és hosszú távú szemlélettel valósulnak meg. Az IPA együttműködések ebben kulcsszerepet tölthetnek be, és hozzájárulhatnak egy élhetőbb, versenyképesebb Bácsalmás kialakításához.

Külai termelőkkel való együttműködés a projekt keretében

A projekt egyik kiemelt eleme a magyar–szerb határ menti együttműködés erősítése volt, különös tekintettel a szerbiai Kúla térségében működő mezőgazdasági termelőkre, helyi feldolgozókra és kézművesekre. A közös munka célja nem csupán a kapcsolatok kiépítése volt, hanem a gyakorlati tudásmegosztás, a piaci együttműködések megalapozása, valamint a hosszú távú szakmai partnerségek előkészítése.

1. Mezőgazdasági termelők bevonása

A projekt során több alkalommal történt személyes kapcsolatfelvétel külai mezőgazdasági termelőkkel, akik elsősorban szántóföldi növénytermesztéssel, kisebb részben kertészeti és állattenyésztési tevékenységgel foglalkoznak. A találkozók során a felek megosztották egymással tapasztalataikat az éghajlati kihívásokhoz való alkalmazkodásról, az inputanyagok drágulásáról, valamint a termelési kockázatok kezelésének lehetőségeiről. Kiemelt figyelmet kapott az alternatív növénykultúrák – különösen az aszálytűrő fajták – termesztési tapasztalatainak cseréje, valamint a kisebb gazdaságok életképességét növelő megoldások bemutatása. A közös gondolkodás hozzájárult ahhoz, hogy mindkét térség termelői realisabb képet kapjanak a jövőbeni alkalmazkodási irányokról.

2. Helyi termelők és kézművesek együttműködése

A projekt nem kizárólag a mezőgazdasági alapanyag-termelésre fókuszált, hanem hangsúlyos szerepet kaptak a helyi termékeket előállító kisvállalkozások és kézművesek is. Külán működő feldolgozók, kézműves élelmiszer-előállítók és hagyományőrző mesterek mutatták be tevékenységüket, termékeiket és piacszervezési tapasztalataikat.

Az együttműködés során azonosításra kerültek azok a területek, ahol a bácsalmási és a külai szereplők kiegészíthetik egymást, például:

- alapanyag- és félkész termékek cseréje,
- közös megjelenés vásárokon, rendezvényeken,
- tapasztalatcsere a kisüzemi feldolgozás és csomagolás területén.

3. Tudástranszfer és tapasztalatcsere

A projekt egyik legfontosabb eredménye a két térség közötti tudástranszfer megerősödése volt. A személyes találkozók, szakmai beszélgetések és bemutatók lehetőséget teremtettek arra, hogy a résztvevők ne csupán elméleti, hanem gyakorlati tudást is átadjanak egymásnak.

A tudástranszfer fő területei:

- növénytermesztési technológiák összehasonlítása,
- klímaváltozáshoz való alkalmazkodási megoldások,
- helyi termékek feldolgozása és értékesítése,
- rövid ellátási láncok működtetésének tapasztalatai.

A tudásmegosztás nem egyirányú folyamatként valósult meg, hanem kölcsönös tanulás formájában, amely mindkét térség szereplői számára hasznosítható ismereteket eredményezett.

4. Együttműködés jövőbeli lehetőségei

A projekt keretében kialakított kapcsolatrendszer jó alapot teremt a további közös fejlesztésekhez. A külai termelőkkel való együttműködés hosszú távon hozzájárulhat:

- közös határ menti termékek és márkák kialakításához,
- közös piacra jutási stratégiák kidolgozásához,

LP2WB

- újabb közös IPA projektek előkészítéséhez.

A külai termelőkkel, helyi feldolgozókkal és kézművesekkel megvalósult együttműködés bizonyította, hogy a határ menti térségekben jelentős, eddig részben kihasználatlan potenciál rejlik. A személyes kapcsolatokra épülő tudástranszfer erősítette a térségek közötti bizalmat, elősegítette a közös gondolkodást, és hozzájárult egy fenntarthatóbb, együttműködésen alapuló vidékgazdasági

5. Külai termelőkkel való együttműködés a projekt keretében

A projekt egyik kiemelt eleme a magyar–szerb határ menti együttműködés erősítése volt, különös tekintettel a szerbiai Kúla térségében működő mezőgazdasági termelőkre, helyi feldolgozókra és kézművesekre. A közös munka célja nem csupán a kapcsolatok kiépítése volt, hanem a gyakorlati tudásmegosztás, a piaci együttműködések megalapozása, valamint a hosszú távú szakmai partnerségek előkészítése. A projekt keretében megtörtént a határ két oldalán tevékenykedő mezőgazdasági szereplők feltérképezése, **adatbázisok** készítése és elemzése.

6. Mezőgazdasági termelők bevonása

A projekt során több alkalommal történt személyes kapcsolatfelvétel külai mezőgazdasági termelőkkel, akik elsősorban szántóföldi növénytermesztéssel, kisebb részben kertészeti és állattenyésztési tevékenységgel foglalkoznak. A találkozók során a felek megosztották egymással tapasztalataikat az éghajlati kihívásokhoz való alkalmazkodásról, az inputanyagok drágulásáról, valamint a termelési kockázatok kezelésének lehetőségeiről.

Kiemelt figyelmet kapott az alternatív növénykultúrák – különösen az aszálytűrő fajták – termesztési tapasztalatainak cseréje, valamint a kisebb gazdaságok életképességét növelő megoldások bemutatása. A közös gondolkodás hozzájárult ahhoz, hogy mindkét térség termelői realisabb képet kapjanak a jövőbeni alkalmazkodási irányokról.

7. Helyi termelők és kézművesek együttműködése

A projekt nem kizárólag a mezőgazdasági alapanyag-termelésre fókuszált, hanem hangsúlyos szerepet kaptak a helyi termékeket előállító kisvállalkozások és kézművesek is. Külán működő feldolgozók, kézműves élelmiszer-előállítók és hagyományörző mesterek mutatták be tevékenységüket, termékeiket és piacszervezési tapasztalataikat. Az együttműködés során azonosításra kerültek azok a területek, ahol a bácsalmási és a külai szereplők kiegészíthetik egymást, például:

- alapanyag- és félkész termékek cseréje,
- közös megjelenés vásárokon, rendezvényeken,
- tapasztalatcsere a kisüzemi feldolgozás és csomagolás területén.

8. Tudástranszfer és tapasztalatcsere

A projekt egyik legfontosabb eredménye a két térség közötti tudástranszfer megerősödése volt. A személyes találkozók, szakmai beszélgetések és bemutatók lehetőséget teremtettek arra, hogy a résztvevők ne csupán elméleti, hanem gyakorlati tudást is átadjanak egymásnak.

A tudástranszfer fő területei:

- növénytermesztési technológiák összehasonlítása,
- klímaváltozáshoz való alkalmazkodási megoldások,
- helyi termékek feldolgozása és értékesítése,
- rövid ellátási láncok működtetésének tapasztalatai.

A tudásmegosztás nem egyirányú folyamatként valósult meg, hanem kölcsönös tanulás formájában, amely mindkét térség szereplői számára hasznosítható ismereteket eredményezett.

Együttműködés jövőbeli lehetőségei

A projekt keretében kialakított kapcsolatrendszer jó alapot teremt a további közös fejlesztésekhez. A külai termelőkkel való együttműködés hosszú távon hozzájárulhat:

- közös határ menti termékek és márkák kialakításához,
- közös piacra jutási stratégiák kidolgozásához,
- újabb közös IPA projektek előkészítéséhez.

A külai termelőkkel, helyi feldolgozókkal és kézművesekkel megvalósult együttműködés bizonyította, hogy a határ menti térségekben jelentős, eddig részben kihasználatlan potenciál rejlik. A személyes kapcsolatokra épülő tudástranszfer és adatbázis erősítette a térségek közötti bizalmat, elősegítette a közös gondolkodást, és hozzájárult egy fenntarthatóbb, együttműködésen alapuló vidékgazdasági jövőkép kialakításához.

9. Vezetői összefoglaló

A projekt keretében megvalósult együttműködés a szerbiai Kúla térségében működő mezőgazdasági termelőkkel, helyi feldolgozókkal és kézművesekkel jelentős mértékben hozzájárult a magyar–szerb határ menti szakmai kapcsolatok erősítéséhez. A közös tevékenységek nem csupán kapcsolatépítést szolgáltak, hanem valós szakmai tartalommal bíró tudástranszfert és tapasztalatcserét eredményeztek, különös tekintettel a klímaváltozás hatásaira, az alkalmazkodó mezőgazdasági megoldásokra és a kisüzemi feldolgozás lehetőségeire.

A projekt során létrejött személyes és intézményi kapcsolatok (adatbázis) elősegítették a mezőgazdasági termelők és kézművesek közötti együttműködési pontok azonosítását, különösen az alternatív növénykultúrák termesztése, az alapanyag-feldolgozás, valamint a rövid ellátási láncok kialakítása területén. A tapasztalatcsere kölcsönös tanulási folyamatként valósult meg, amely mindkét térség szereplői számára hasznos, gyakorlati ismereteket eredményezett.

Az együttműködés során kirajzolódott, hogy a két térség gazdasági és termelési szerkezete számos ponton kiegészíti egymást, ami hosszú távon alapot teremthet közös piaci megjelenésekhez, közös termékfejlesztésekhez és újabb határon átnyúló projektek megvalósításához. A projekt eredményei igazolták, hogy a határ menti tudástranszfer és a hálózatosodás hatékony eszköze a vidéki gazdaság megerősítésének és a foglalkoztatási lehetőségek bővítésének.

Összességében a külai termelőkkel való együttműködés hozzájárult egy fenntarthatóbb, együttműködésen alapuló térségi fejlődési irány kijelöléséhez, és megalapozta a jövőbeni szakmai és gazdasági partnerségek kialakítását a magyar–szerb határ menti térségben.

C) BÁCSALMÁSI JÁRÁS ÉS KÚLA KÖZSÉG MEZŐGAZDASÁGI TERMÉNY- ILLETVE ÉLELMISZERIPARI TERMÉK ELŐÁLLÍTÓINAK ADATBÁZISA

1. Bevezetés

A projekt egyik kiemelkedő szakmai eredménye a Bácsalmás térségében, valamint a szerbiai Kúla térségében működő mezőgazdasági termelők, helyi feldolgozók, kézművesek és kapcsolódó gazdasági szereplők átfogó adatbázisának létrehozása. Az adatbázis nem pusztán nyilvántartási célt szolgál, hanem stratégiai jelentőségű fejlesztési eszközként funkcionál, amely megalapozza a térségi és határon átnyúló együttműködések jövőbeni bővítését, valamint az intelligens, innovatív mezőgazdasági megoldások bevezetését.

A mezőgazdaságot érintő strukturális változások, a klímaváltozás hatásai, a munkaerőhiány, valamint a piaci verseny fokozódása egyaránt szükségessé teszik a térségi szereplők közötti szorosabb együttműködést és a korszerű technológiák alkalmazását. Az elkészült adatbázis erre kínál rendszerezett, megalapozott és továbbfejleszthető kiindulópontot.

2. Az adatbázis kialakításának célja és módszertana

Az adatbázis kialakításának elsődleges célja az volt, hogy strukturált formában feltérképezze:

- a mezőgazdasági alapanyag-termelőket,
- az élelmiszer-feldolgozó és kézműves tevékenységet végző szereplőket,
- a helyi termék-előállításban érintett gazdasági és civil szereplőket,
- valamint a kapcsolódó szolgáltatókat és értékesítési csatornákat.

A két térségben (Bácsalmás és Kúla) azonos szempontrendszer alapján történt az adatgyűjtés, amely lehetővé teszi az összehasonlíthatóságot, a párosíthatóságot és a hosszú távú közös fejlesztések tervezését. Az adatbázis tartalmazza a szereplők fő tevékenységi körét, termékprofilját, kapacitását, valamint az együttműködésre való nyitottságát is.

3. Az adatbázis szakmai és gazdasági jelentősége

Az elkészült adatbázis egyik legfontosabb hozadéka, hogy láthatóvá teszi a térségekben meglévő, eddig sok esetben széttagolt, informálisan működő gazdasági és kézműves kapacitásokat. Ez különösen fontos a kis- és közepes gazdaságok esetében, amelyek önállóan gyakran korlátozott piaci lehetőségekkel rendelkeznek.

Az adatbázis segítségével:

- azonosíthatók az egymást kiegészítő termelési és feldolgozási láncszemek,
- feltárhatók a közös értékesítési, feldolgozási és logisztikai lehetőségek,
- elősegíthető a rövid ellátási láncok kialakítása,
- valamint megalapozható a közös márkázás és piaci megjelenés.

A határ menti jelleg különösen erősíti az adatbázis jelentőségét, mivel a két térség gazdasági struktúrája számos ponton kiegészíti egymást.

4. Tudástranszfer és társadalmasítás szerepe

Az adatbázis nem statikus dokumentumként, hanem dinamikus tudásmegosztási eszközként értelmezendő. A projekt során megvalósult találkozók, termelői fórumok, fajtabemutatók és szakmai egyeztetések hozzájárultak ahhoz, hogy az adatbázis mögött valós szakmai kapcsolatok és személyes együttműködések alakuljanak ki.

LP2WB

A társadalmasítás szempontjából kiemelt jelentőségű volt:

- az eredmények nyilvános bemutatása workshopokon, rendezvényeken,
- a helyi médiában és online felületeken történő megjelenés,
- valamint a szakmai szereplők aktív bevonása a további tervezési folyamatokba.

Ez a megközelítés erősíti a helyi közösségek bevonódását és növeli az együttműködések hosszú távú fenntarthatóságát.

5. Kapcsolódás az intelligens mezőgazdasághoz

Az adatbázis közvetlen alapot teremt az újonnan beadott IPA pályázat célkitűzéseire, amely az intelligens mezőgazdasági megoldások, különösen a dróntechnológia alkalmazására épül. A pontosan feltérképezett termelői kör lehetővé teszi:

- a drónos növénymegfigyelés célzott bevezetését,
- a precíziós gazdálkodás tesztelését különböző növénykultúrákban,
- a vízstressz, kártevők és tápanyaghiány korai felismerését,
- valamint a termelési kockázatok csökkentését.

Az adatbázis segítségével kiválaszthatók azok a termelők és gazdaságok, amelyek pilot jelleggel bevonhatók az intelligens megoldások tesztelésébe, és amelyek tapasztalatai később szélesebb körben is hasznosíthatók.

6. Határon átnyúló együttműködések jövője

A Bácsalmás–Kúla térségre kiterjedő adatbázis hosszú távon a határ menti együttműködések egyik kulcsfontosságú eszközévé válhat. Az azonos szerkezetű adatok lehetővé teszik:

- közös fejlesztési irányok meghatározását,
- közös kutatási és innovációs projektek indítását,
- valamint a tudás és technológia kétirányú áramlását.

A jövőbeni együttműködések nemcsak mezőgazdasági, hanem foglalkoztatási, képzési és vidékgazdasági hatásokat is generálhatnak.

7. Megállapítások és következtetések

Megállapítható, hogy az adatbázis létrehozása túlmutat egy egyszerű nyilvántartási funkción. Valós stratégiai eszközzé vált, amely:

- segíti a döntéshozatalt,
- megalapozza az intelligens mezőgazdasági fejlesztéseket,
- erősíti a határ menti gazdasági kapcsolatokat,
- és hozzájárul a vidéki térségek versenyképességének növeléséhez.

8. Összegzés és jövőkép

Az elkészült adatbázis és az arra épülő együttműködések világos jövőképet rajzolnak ki: egy olyan határ menti térséget, ahol a hagyományos mezőgazdasági tudás és a modern, intelligens technológiák egymást erősítve járulnak hozzá a fenntartható fejlődéshez. A tervezett új projekt ennek a folyamatnak a természetes folytatása, amely hosszú távon biztosíthatja a térség gazdasági stabilitását, innovációs képességét és foglalkoztatási potenciálját.

Vezetői összefoglaló

A projekt egyik legfontosabb eredménye a Bácsalmás térségében, valamint a szerbiai Kúla térségében működő mezőgazdasági termelők, helyi feldolgozók, kézművesek és kapcsolódó gazdasági szereplők egységes szempontrendszer alapján létrehozott adatbázisának elkészítése. Az adatbázis strukturált, összehasonlítható formában tárja fel a két térség gazdasági kapacitásait, és megalapozza a hosszú távú, határon átnyúló együttműködések rendszerét.

Az adatbázis létrehozása stratégiai jelentőségű válasz a mezőgazdaságot érintő strukturális átalakulásokra, a klímaváltozás okozta termelési kockázatokra, valamint a munkaerőhiány és piaci bizonytalanság kihívásaira. A feltérképezett szereplők és tevékenységeik lehetővé teszik a rövid ellátási láncok erősítését, a feldolgozottsági szint növelését, valamint az együttműködésen alapuló piaci megjelenést.

A projekt során a mindkét oldalon megvalósult szakmai találkozók, termelői fórumok és fajtabemutatók révén az adatbázis mögött valós, működő szakmai kapcsolatok jöttek létre. A tudástranszfer és a társadalmasítás kiemelt szerepet kapott, amely hozzájárult a szereplők nyitottságának növeléséhez és a közös gondolkodás erősödéséhez.

Az elkészült adatbázis közvetlenül kapcsolódik az újonnan beadott IPA pályázathoz, amely az intelligens mezőgazdasági megoldások – különösen a dróntechnológia és a precíziós gazdálkodás – bevezetését célozza. A feltérképezett termelői kör lehetőséget biztosít célzott pilotprojektek indítására, a technológiák gyakorlati tesztelésére, valamint az eredmények gyors és hatékony megosztására.

Összességében az adatbázis nem csupán a jelen projekt egyik kulcseredménye, hanem egy olyan hosszú távon hasznosítható fejlesztési alap, amely elősegíti a határ menti térségek versenyképességének növelését, az innováció elterjedését és a fenntartható mezőgazdasági foglalkoztatás bővítését. Az erre épülő további IPA együttműködések biztosítják a projekt eredményeinek továbbélését és gyakorlati hasznosulását.

D) HATÁRON ÁTNYÚLÓ TERMÉNY ÉS TERMÉK KERESKEDELEM FELTÉTELEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

1. Bevezetés

A határ menti térségek gazdasági fejlődése sajátos kihívásokkal és egyben jelentős lehetőségekkel is jár. Magyarország és Szerbia határ menti területei – így különösen Bácsalmás és térsége, valamint a szerbiai Kúla és környéke – történelmileg, kulturálisan és gazdaságilag is szoros kapcsolatban állnak egymással. Ezek a kapcsolatok kedvező alapot teremtenek a határon átnyúló kereskedelem, különösen a helyi termékek, kézműves áruk és mezőgazdasági termékek fejlesztéséhez.

Az Európai Unió IPA programjai kiemelt célként kezelik a határ menti együttműködések erősítését, a gazdasági kapcsolatok bővítését, valamint a helyi erőforrásokra épülő fenntartható fejlődést. Jelen tanulmány célja, hogy átfogó képet adjon a határmenti kereskedelmi lehetőségekről, feltárja a meglévő és potenciális együttműködési pontokat, valamint javaslatokat fogalmazzon meg a térség versenyképességének növelése érdekében.

2. A határmenti térség gazdasági és társadalmi sajátosságai

2.1. Történeti és kulturális háttér

A magyar–szerb határ menti térségre jellemző, hogy a mai államhatár korábban nem választotta el egymástól a gazdasági, családi és kereskedelmi kapcsolatokat. A hasonló természeti adottságok, a közös gasztronómiai és kézműves hagyományok mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a termelési struktúrák és a fogyasztói igények is közel állnak egymáshoz.

Ez a közös kulturális alap megkönnyíti a termékek kölcsönös elfogadását, legyen szó élelmiszerekről, kézműves tárgyokról vagy hagyományos mezőgazdasági termékekről.

2.2. Gazdasági szerkezet és kihívások

A vizsgált térségek gazdaságát döntően a mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás, valamint a kisüzemi és kézműves tevékenységek határozzák meg. A vállalkozások jelentős része mikro- és kisvállalkozás, amelyek korlátozott tőkével, marketingkapacitással és piacra jutási lehetőségekkel rendelkeznek.

Jellemző problémák:

- szűk helyi piac,
- alacsony feldolgozottsági szint,
- korlátozott exporttapasztalat,
- adminisztratív és jogszabályi különbségek miatti nehézségek.

Ugyanakkor ezek a kihívások egyben fejlesztési irányokat is kijelölnek.

3. A helyi termékek szerepe a határmenti kereskedelemben

3.1. A helyi termék fogalma és jelentősége

A helyi termékek olyan áruk, amelyek:

- helyben előállított alapanyagokra épülnek,
- helyi munkaerőt foglalkoztatnak,
- szoros kapcsolatban állnak a térség hagyományaival és identitásával.

A fogyasztói trendek egyre inkább a rövid ellátási láncok, az átlátható eredet és a minőségi, kézműves jellegű termékek irányába mutatnak, ami különösen kedvez a határ menti térségeknek.

3.2. Határon átnyúló helyi termék-kereskedelem lehetőségei

A magyar és szerb oldalon előállított helyi termékek kölcsönös értékesítése számos előnnyel jár:

- bővülő piac a termelők számára,
- stabilabb kereslet,
- közös márkáépítés lehetősége.

Különösen nagy potenciál rejlik az alábbi területeken:

- feldolgozott élelmiszerek (méz, lekvár, szörp, sajt, húсарu),
- italok (bor, pálinka, szörp, kézműves üdítők),
- hagyományos kézműves termékek.

4. Kézműves termékek a határmenti kereskedelemben

4.1. A kézműves szektor sajátosságai

A kézműves termékek előállítása a térségben erősen kötődik:

- a népi hagyományokhoz,
- a természetes alapanyagokhoz,
- az egyedi, kis szériás gyártáshoz.

Ezek a termékek nem tömegpiacon készülnek, hanem értékalapú fogyasztóknak, ami jól illeszkedik a kulturális turizmus és az élményalapú fogyasztás irányzatához.

4.2. Kereskedelmi lehetőségek és csatornák

A határon átnyúló kézműves kereskedelem főbb formái:

- közös vásárok és fesztiválok,
- termelői boltok és mintaboltok,
- online értékesítési platformok,
- ajándék- és turisztikai csomagok.

A közös megjelenés csökkenti a költségeket, növeli a láthatóságot, és lehetővé teszi a tapasztalatcserét a kézművesek között.

5. Mezőgazdasági termékek és élelmiszer-feldolgozás

5.1. Alapanyag- és termékszerkezet

A határ menti térségekben hasonló mezőgazdasági kultúrák dominálnak:

- gabonafélék,
- zöldség- és gyümölcsstermesztés,
- állattenyésztés,
- méhészet.

Ez kiváló alapot teremt közös feldolgozási, csomagolási és értékesítési megoldások kialakítására.

5.2. Feldolgozottsági szint növelése

A nyersanyag-export helyett a feldolgozott termékek határon átnyúló kereskedelme nagyobb hozzáadott értéket teremt:

- több munkahely,
- magasabb jövedelem,
- stabilabb piaci pozíció.

6. A tudástranszfer és társadalmasítás szerepe

A sikeres határmenti kereskedelem alapja a tudás megosztása:

- jó gyakorlatok bemutatása,
- képzések, workshopok,
- fajtabemutatók és szakmai napok.

A projekt keretében megvalósult rendezvények hozzájárultak a szereplők közötti bizalom és együttműködési hajlandóság erősítéséhez.

7. Intelligens mezőgazdaság és innováció

A jövőbeni együttműködések egyik kulcseleme az intelligens mezőgazdasági megoldások bevezetése:

- drónos növénymegfigyelés,
- precíziós gazdálkodás,
- digitális nyomon követhetőség.

Ezek az eszközök nemcsak a termelést teszik hatékonyabbá, hanem a kereskedelmi bizalom alapját is erősítik.

8. Javaslatok a határmenti kereskedelem fejlesztésére

1. Közös adatbázis és termelői hálózat fenntartása
2. Közös márkastratégia kialakítása
3. Határon átnyúló logisztikai megoldások fejlesztése
4. Közös értékesítési pontok létrehozása
5. Tudástranszfer programok folytatása

9. Jövőkép és összegzés

A határmenti térségek jövője a partnerségen, az együttműködésen és az innováción alapul. A helyi, kézműves és mezőgazdasági termékek határon átnyúló kereskedelme nemcsak gazdasági, hanem társadalmi és kulturális értelemben is erősíti a térségek közötti kapcsolatokat.

A jelen tanulmány megállapítja, hogy a meglévő adottságok és a kialakult kapcsolatrendszer kiváló alapot teremtenek a további IPA projektekhez, amelyek hosszú távon hozzájárulnak a fenntartható fejlődéshez, a foglalkoztatás bővítéséhez és a vidéki életminőség javításához.

Vezetői összefoglaló

A jelen tanulmány a magyar–szerb határ menti térség, különösen Bácsalmás és környéke, valamint Kúla és térsége között meglévő és fejleszthető határon átnyúló kereskedelmi lehetőségeket vizsgálja. A fókusz a helyi termékekre, kézműves árukra, valamint a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekre irányul, amelyek a térség gazdasági és társadalmi fenntarthatóságának kulcselemei. Az elkészült tanulmány tartalmazza a két oldal kereskedelmi lehetőségeinek törvényes szabályozását, a határon való „áthozhatóság” lehetőségeit.

A vizsgálat megállapítja, hogy a térség történelmi, kulturális és természeti adottságai rendkívül kedvező alapot biztosítanak a határmenti együttműködésekhez. A hasonló termelési szerkezet, a közös gasztronómiai és kézműves hagyományok, valamint a fogyasztói igények közelsége elősegíti a termékek kölcsönös elfogadását és piacképességét. A mikro- és kisvállalkozások túlsúlya ugyanakkor korlátozza az önálló piacra jutást, ami indokoltá teszi a hálózatos együttműködések és közös kereskedelmi megoldások kialakítását.

LP2WB

A tanulmány kiemeli, hogy a helyi termékek és kézműves áruk iránti növekvő kereslet – különösen a rövid ellátási láncok, a fenntarthatóság és az autentikus termékek iránt érdeklődő fogyasztók körében – jelentős piaci potenciált hordoz. A határon átnyúló kereskedelem lehetőséget teremt a piacbővítésre, a termékpaletta diverzifikálására és a jövedelmezőség növelésére. A mezőgazdasági termékek esetében különösen fontos szerepet kap a feldolgozottsági szint növelése, amely magasabb hozzáadott értéket, stabilabb bevételt és új munkahelyeket eredményezhet.

A tanulmány hangsúlyozza a tudástranszfer és a társadalmasítás jelentőségét. A szakmai találkozók, fajtabemutatók, termelői fórumok és közös rendezvények nemcsak a szakmai ismeretek bővítését szolgálják, hanem hozzájárulnak a bizalomépítéshez és az együttműködési kultúra erősítéséhez is. Az elkészült adatbázisok – amelyek mindkét oldalon feltérképezik a termelőket, kézműveseket és mezőgazdasági szereplőket – kulcsfontosságú eszközt jelentenek a kapcsolati pontok azonosításában és a jövőbeli közös projektek előkészítésében.

A jövőbeni fejlesztések szempontjából kiemelt jelentőségű az innováció és az intelligens mezőgazdasági megoldások bevezetése. A precíziós gazdálkodás, a digitális nyomon követhetőség és az új technológiák alkalmazása nemcsak a termelés hatékonyságát növeli, hanem a piaci versenyképességet és a fogyasztói bizalmat is erősíti.

Összességében a tanulmány arra a következtetésre jut, hogy a határmenti kereskedelmi együttműködések tudatos fejlesztése – különös tekintettel a helyi, kézműves és mezőgazdasági termékekre – hosszú távon hozzájárul a térség gazdasági megerősödéséhez, a foglalkoztatás bővítéséhez és a vidéki életminőség javításához. A meglévő kapcsolatokra és az elkészült adatbázisokra építve a további IPA-projektek kulcsszerepet játszhatnak a fenntartható, innovatív és versenyképes határmenti gazdaság kialakításában.

E) BÁCSALMÁS JÁRÁS AKTÍV KORÚ LAKOSSÁGÁNAK FOGLALKOZTATÁS JAVÍTÁSÁT SZOLGÁLÓ MÓDSZERTAN ISMERTETÉSE

Az LP2WB projekt foglalkoztatás javítását szolgáló tréningprogramja a foglalkoztathatóság pszichológiai feltételeinek fejlesztését tűzte ki célul. A program célcsoportját a Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Nonprofit Kft. közfoglalkoztatottai alkották, akik jellemzően alacsony iskolai végzettséggel, tartós munkanélküliséggel és halmozott szociális hátrányokkal élnek. A résztvevők többsége nő volt, akik mindennapjaiban a többes szerepterhelés, a krónikus stressz és az önbizalomhiány jelentős mértékben jelen volt. Ezek a körülmények indokolták egy komplex, többdimenziós fejlesztőprogram kialakítását, amely nem csupán készségeket, hanem belső pszichológiai erőforrásokat is fejlesztett.

A tréning középpontjában az önreflexió, a reziliencia, a stresszkezelés, az asszertív kommunikáció és a munkavállalási motiváció erősítése állt.

A program elméleti háttérét a Mentális Állóképesség Modell (MTQ) adta, amely bizonyítottan összefügg a munkahelyi elégedettséggel, a teljesítménnyel és a foglalkoztathatósággal.

A 4C modell – kontroll, elköteleződés, kihívás és magabiztosság – strukturált keretet biztosított a fejlesztéshez. A tréning különös hangsúlyt fektetett az alacsony kontrollérzet csökkentésére, a kitartás és célorientáció erősítésére, valamint a változásokhoz való rugalmas alkalmazkodásra. Az önbizalom növelése érdekében kiemelt szerepet kaptak az asszertív kommunikációs technikák és az élményszerű gyakorlatok.

A módszertani megközelítést

- az alkalmazásközpontúság,
- a közérthetőség,
- a fokozatosság,
- a biztonságos

csoportklíma határozta meg.

A tíz alkalmas tréning egymásra épülő modulokból állt, amelyek

- az önismeret,
- a kommunikáció,
- a stresszkezelés,
- a reziliencia

fejlesztését célozták.

A résztvevők számára különösen nagy hatású volt az érzelmi tudatosság fejlesztése, mivel sokan először tudták megfogalmazni saját érzéseiket és szükségleteiket. A program hatásvizsgálata kvantitatív és kvalitatív módszerekkel történt, elő- és utóméréssel, valamint mélyebb, élményalapú visszajelzések gyűjtésével. Az eredmények egyértelmű javulást mutattak az önbizalom, a stresszkezelés, a kommunikáció és a munkavállalási motiváció terén. A résztvevők beszámolóí szerint a tréning nemcsak a munkavégzésben, hanem a mindennapi életben is pozitív változásokat indított el. A program összességében igazolta, hogy a pszichológiai erőforrások célzott fejlesztése kulcsszerepet játszik a hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztathatóságának javításában.

A tíz alkalomból álló fejlesztőprogram hatásainak vizsgálata több módszer integrált alkalmazásával történt. A kérdőíves elő- és utómérés, a tréneri megfigyelések és a résztvevői visszajelzések egyaránt azt mutatták, hogy a tréning jelentős pozitív változásokat eredményezett a résztvevők mentális állapotában, kommunikációs készségeiben, pszichológiai ellenállóképességében és munkavállalási motivációjában.

Eredmények – értelmezések:

1) A résztvevők általános jóllétének és mentális állapotának javulása

A kérdőív kérdései azt vizsgálták, hogy a résztvevők miként értékelik saját közérzetüket a tréning lezárását követően. A válaszadók túlnyomó többsége a „kismértékű javulás” vagy a „jelentős javulás” lehetőséget jelölte meg, ami arra enged következtetni, hogy a szervezett, támogató csoportkeret és a közös munka már önmagában is kedvező hatást gyakorolt az érzelmi állapotra.

A tapasztalt pozitív elmozdulás több, egymással összefüggő tényező eredménye volt. Érezhetően csökkent az elszigeteltség érzése, mivel a résztvevők szembesültek azzal, hogy problémáikkal nincsenek egyedül. Ezzel párhuzamosan erősödött a kontrollérzetük, ami hozzájárult ahhoz, hogy a nehéz élethelyzeteket kezelhetőbbnek, kevésbé reménytelennek éljék meg. A csoportban kapott pozitív visszajelzések az önbizalom erősödésén keresztül szintén javították a szubjektív jóllétet. Emellett a relaxációs technikák elsajátítása mérsékelte a testi és lelki feszültséget, ami tovább erősítette a kedvező közérzeti változásokat.

A tréneri megfigyelések mindezt viselkedéses szinten is alátámasztották. A résztvevők egyre aktívabban és bátrabban szólaltak meg, felszabadultabban kapcsolódtak be a gyakorlatokba, és növekvő nyitottsággal osztották meg személyes élményeiket. Ez a változás különösen jelentősnek tekinthető egy olyan csoport esetében, ahol a program kezdetén a bizalmatlanság és a szégyenérzet meghatározóan jelen volt.

2) Az önbizalom, magabiztosság és önérvényesítés fejlődése

A program egyik legszembetűnőbb hatása az önbizalom erősödésében volt tetten érhető. A visszajelzések alapján a résztvevők döntő többsége a „részben”, „igen” vagy „kifejezetten igen” válaszlehetőséget választott arra a kérdésre, hogy a tréning lezárását követően nagyobb bizalommal tekint-e saját képességeire.

Ez az előrelépés különösen nagy jelentőséggel bír a közfoglalkoztatottak körében, ahol az alacsony önértékelés és az önmaguk alulértékelése gyakran tartósan jelen van. A pozitív változás több, egymást erősítő tényező eredményeként valósult meg. A feladatok tudatosan kis lépésekre bontva, fokozatos nehézséggel kerültek feldolgozásra, így minden résztvevő számára lehetőséget teremtettek a siker megélésére. A sikerlétra-technika alkalmazása elősegítette az egyéni élettörténetekben rejlő pozitív tapasztalatok felismerését és tudatosítását.

A biztonságos, elfogadó csoportléggör és a támogató visszajelzések csökkentették a hibázástól való félelmet, ami felszabadultabb részvételt tett lehetővé. Emellett az asszertív kommunikáció gyakorlása erősítette az önérvényesítés és az egészséges határkijelölés képességét. A tréneri megfigyelések szintén megerősítették az önbizalom növekedését: több, korábban visszahúzódó résztvevő a program végére aktívabbá vált, kérdéseket fogalmazott meg, és kezdeményezőbbben vett részt a közös munkában. Mindez egyértelműen a belső kontrollérzet és a magabiztosság erősödését jelzi.

3) Stresszkezelési kompetenciák fejlődése

A stresszkezelés területén is jelentős előrelépések tapasztalhatók a résztvevőknél. A visszajelzések szerint a többség „kicsit jobban”, „határozottan jobban” vagy „sokkal nyugodtabban” kezeli a mindennapi feszültségeket.

A pozitív változás több tényező együttes hatásának eredménye. Először is, a stresszforrások tudatosítása lehetővé tette, hogy a résztvevők felismerjék, mely helyzetek váltanak ki belőlük feszültséget, és közülük melyek felett van ráhatásuk. Már ez a felismerés önmagában csökkentette a tehetetlenség érzését.

Másodsorban a relaxációs technikák elsajátítása – légzőgyakorlatok, izomlazító gyakorlatok és rövid mindfulness-eljárások – azonnali megkönnyebbülést biztosított, és segített a feszültség oldásában.

Harmadsorban a kontroll-napló alkalmazása különösen hatékonnak bizonyult. Segített megérteni, hogy a stressz egy része olyan tényezőkből ered, amelyekre nincs ráhatásuk, ugyanakkor számos olyan helyzet van, ahol valóban tudnak befolyásolni.

Végül a megküzdési stratégiák erősítése lehetővé tette, hogy a résztvevők tudatosan kezeljék a túlreakciókat, képesek legyenek segítséget kérni, és újraértékeljék a stresszt okozó helyzeteket. Mindezek a módszerek együtt hozzájárultak ahhoz, hogy a résztvevők nyugodtabban, magabiztosabban és hatékonyabban tudjanak reagálni a mindennapi kihívásokra.

4) Kommunikációs készségek és együttműködés fejlődése

A kommunikációs készségeket vizsgáló kérdések is jelentős előrelépést jeleztek. A résztvevők többsége arról számolt be, hogy könnyebben képesek kifejezni véleményüket, bátrabban képviselik álláspontjukat, hatékonyabban adnak jelzést és fogadnak visszajelzést, könnyebben kezelik a konfliktushelyzetet, a csapatmunkában való részvételük is lényegesen gördülékenyebb.

Az asszertív kommunikáció elsajátítása kiemelkedő eredménynek számít, mivel a célcsoport tagjainál korábban jellemző volt a passzív, konfliktuskerülő magatartás. A „forró szék” gyakorlatok lehetőséget adtak arra, hogy a résztvevők valóság-hű szituációkban próbálják ki az új kommunikációs mintákat, így a tanult technikák azonnal alkalmazhatóvá váltak.

A tréneri megfigyelések alapján a program végére érezhetően csökkent a csoporton belüli feszültség, amely korábban a félreértésekből fakadt, és javult a csoportdinamika, ami az együttműködési készségek fejlődését is alátámasztja. A résztvevők magabiztosabbak, nyitottabbak és aktívabb szerepet vállalnak a csoportos interakciókban, ami hosszú távon is támogatja a munkahelyi és a mindennapi kapcsolati helyzetekben való hatékony kommunikációt.

5) Csoportkohézió és közösségi bizalom erősödése

A közfoglalkoztatottak életében gyakran hiányzik a támogató közösségi környezet, ezért a tréning egyik közvetett, ám rendkívül fontos eredménye a csoportkohézió jelentős erősödése volt.

A résztvevők nyitottabban fordultak egymás felé, egyre gyakrabban osztották meg őszintén gondolataikat és tapasztalataikat, valamint a gyakorlatok során többször nyújtottak egymásnak segítséget. Emellett a tréningen kívüli helyzetekben is bátrabban kértek és adtak támogatást, ami a csoporton belüli együttműködést erősítette.

Ez a pozitív közösségi élmény hozzájárult a pszichés stabilitás növekedéséhez, mérsékelte a magányérzetet, és elősegítette, hogy a résztvevők hatékonyabban birkózzanak meg a mindennapi nehézségekkel. Az együttműködés és a kölcsönös támogatás élménye így nemcsak a tréning idején, hanem a mindennapi életben is tartós hatást gyakorolt a résztvevők mentális jólétére.

6) Munkavállalási motiváció és jövőkép erősödése

A kérdőív egyik kulcsfontosságú mérőpontja azt vizsgálta, hogy a résztvevők mennyire érzik magukat felkészültnek egy új munkahelyre történő belépésre. A válaszadók többsége a „igen, egyre inkább” vagy a „készen állok rá” lehetőséget jelölte, ami különösen jelentős eredmény, hiszen a hátrányos helyzetű térségekben gyakori a munkapiaci bizonytalanságtól való félelem és a motiváció hiánya.

A tréning több szinten támogatta a felkészültség érzésének növelését. Először is az erőforrás- és sikerorientált szemlélet révén a résztvevők képesek voltak saját képességeiket és lehetőségeiket értékelni, így csökkent a bizonytalanságérzet. Emellett a hosszú távú célok kisebb, könnyen kezelhető lépésekre bontása megkönnyítette a reális tervek felállítását. Új készségek elsajátítása, például a hatékony kommunikáció, az önálló feladatvégzés és a problémamegoldó képességek fejlesztése jelentősen növelte a munkavállalási esélyeket. A folyamatos, pozitív visszajelzések pedig erősítették a „képes vagyok rá” élményt, ami kulcsfontosságú a motiváció fenntartásában.

A tréneri megfigyelések és beszélgetések során a résztvevők többen is kiemelték, hogy a program végére olyan belső erőt és magabiztosságot tapasztaltak, amely korábban teljesen hiányzott. Ez a tapasztalat nemcsak a konkrét munkavállalási helyzetekre, hanem a mindennapi élet kihívásaira is pozitív hatással van, elősegítve a sikeres és tartós integrációt a munka világába.

7) A tréning transzferhatása: viselkedésváltozás a mindennapokban

A tréningprogram hatékonyságát jól jelzi a transzferhatás megjelenése, vagyis az, hogy a résztvevők a tanult készségeket a mindennapi élet különböző területein is alkalmazni kezdték. A visszajelzések alapján a program hatása túlmutatott a tréninghelyzeten, és tartós változásokat eredményezett a viselkedésben, a reakciókban és a kommunikációban. A résztvevők tudatosabban kezelik a feszültséggel járó helyzeteket, és kevésbé reagálnak impulzívan, különösen a családi konfliktusok során. Képesek megállni, átgondolni a helyzetet, majd nyugodtabb, konstruktívabb választ adni.

A transzferhatás az asszertív kommunikáció és a személyes határok kijelölésében is megjelent, mivel a résztvevők bátrabban képviselik saját szükségleteiket büntudat vagy konfliktuskerülés nélkül. Jelentős szemléletváltás történt a hibák megítélésében is: a tévedéseket már nem végzetes kudarcként, hanem tanulási lehetőségként értelmezik. A stresszkezelés terén elsajátított egyszerű technikák hozzájárultak a higgadtabb reagáláshoz és az érzelmi kontroll erősödéséhez. Összességében a tréning nem csupán rövid távú változásokat indított el, hanem tartós, fenntartható személyes fejlődést alapozott meg a résztvevők életében.

Eredmények összegzése:

A tréningprogram eredményeinek átfogó értékelése azt mutatja, hogy a beavatkozás több szinten is hatékonyan támogatta a résztvevők mentális állóképességének, pszichés jólétének és munkahelyi kompetenciáinak fejlődését. A kvantitatív mérési adatok, a kvalitatív visszajelzések és a tréneri megfigyelések egyaránt megerősítik a program pozitív hatásmechanizmusát, és

LP2WB

egységes képet rajzolnak ki annak eredményességéről. Az egyik legszembetűnőbb változás az érzelmi stabilitás erősödése volt, amely az önismereti és érzelemszabályozási gyakorlatok rendszeres alkalmazásának köszönhetően alakult ki. A résztvevők tudatosabbá váltak saját érzelmi folyamataik felismerésében, és hatékonyabban tudtak reagálni a mindennapi kihívásokra.

Ez a fejlődés nemcsak a magánéletben, hanem a munkahelyi együttműködésben is érezhető javulást hozott, mivel csökkent az impulzív reakciók száma. Kiemelkedő eredmény mutatkozott az önbizalom és az önérvényesítés területén is, hiszen a korábban jellemző bizonytalanságot fokozatosan felváltotta a magabiztosabb fellépés. A sikerélmények, a támogató csoportlétkör és az asszertív kommunikáció elsajátítása lehetővé tette, hogy a résztvevők határozottabban képviseljék saját szükségleteiket. Ennek következtében nőtt a munkavállalási motiváció és az előrelépés reális lehetőségébe vetett hit.

A stresszkezelési készségek fejlődése szintén meghatározó eredmény volt, mivel a résztvevők olyan gyakorlati eszközöket sajátítottak el, amelyek csökkentették a pszichés és testi feszültséget. A stressz mérséklődése kedvezően hatott a mindennapi teljesítményre és az emberi kapcsolatok minőségére. A kommunikációs kompetenciák fejlődése és a csoportkohézió erősödése tovább javította az együttműködési képességet, és egy támogató közösség kialakulásához vezetett. A program összességében jelentősen növelte a résztvevők rezilienciáját, biztosítva a változások hosszú távú fennmaradását. Összességként megállapítható, hogy a tréning komplex pszichológiai beavatkozásként járult hozzá a résztvevők életminőségének, önértékelésének és társas működésének tartós javulásához, és hatékony eszközt kínál a hátrányos helyzetű csoportok támogatására.

Következtetések, javaslatok:

A tréningprogram eredményeinek részletes elemzése alapján egyértelműen megállapítható, hogy a tíz alkalomból álló fejlesztési folyamat hatékonyan támogatta a közfoglalkoztatásban dolgozó, hátrányos helyzetű résztvevők pszichológiai védőfaktorainak megerősödését. A program nemcsak a mentális állóképességet fejlesztette, hanem hozzájárult a munkaerőpiaci kompetenciák bővüléséhez is. Különösen fontos eredmény, hogy a pozitív hatások nem korlátozódtak a tréninghelyzetre, hanem a mindennapi életben is megjelenő, tartós viselkedésváltozást indítottak el. Ez alátámasztja, hogy az ilyen jellegű fejlesztések relevánsak és nélkülözhetetlenek a közfoglalkoztatási rendszerben. A résztvevők jelentős része hosszú ideje halmozott hátrányokkal él, ezért esetükben a pszichológiai támogatás kiemelt jelentőséggel bír.

A program egyik legfontosabb tanulsága, hogy a mentális állóképesség fejlesztése szoros összefüggésben áll a foglalkoztathatóság javulásával. Az érzelmi stabilitás, az önbizalom, a rugalmas gondolkodás és a kommunikációs készségek alapfeltételei a tartós munkaerőpiaci beilleszkedésnek. A tréning bebizonyította, hogy ezek a készségek megfelelő módszertani keretek között eredményesen fejleszthetők. Még az alacsony iskolai végzettségű, hátrányos helyzetű csoportok esetében is jelentős előrelépés érhető el strukturált támogatással. A kutatás egyik legszembetűnőbb tapasztalata az önbizalom és a belső kontrollérzet erősödése volt. A résztvevők korábban gyakran éltek meg tehetetlenséget és kiszolgáltatottságot.

A tréning során fokozatosan oldódtak azok a belső gátló hiedelmek, amelyek addig akadályozták az aktív cselekvést. Helyükbe olyan megerősítő gondolatok léptek, amelyek a felelősségvállalást és a kezdeményezőképességet támogatták. Ez a szemléletváltás hosszú távon kulcsfontosságú a munkaerőpiaci érvényesülés szempontjából. A program arra is rávilágított, hogy a stresszkezelési

LP2WB

készségek fejlesztése jelentősen javítja az életminőséget. A résztvevők mindennapjait gyakran terhelik anyagi, családi és egzisztenciális bizonytalanságok. A tréningen tanult megküzdési technikák segítettek a problémák tudatosabb kezelésében. A résztvevők képesek lettek felismerni saját cselekvési lehetőségeiket.

Ez a tudatosabb önszabályozás csökkentette a fenyegetettségérzést és növelte a rugalmasságot. Különösen pozitív hatásként jelent meg a csoportkohézió és a közösségi bizalom erősödése. A kezdeti visszahúzódás és bizalmatlanság fokozatosan oldódott a tréning során. A résztvevők egyre nyitottabban osztották meg tapasztalataikat és támogatták egymást. Ez a közösségi élmény jelentősen hozzájárult az önértékelés javulásához. Csökkent a magányérzet, és erősödött az empátia a csoporton belül. A tréning hatása a munka világában is érzékelhetővé vált. Egyre többen tartották reálisnak egy új munkahelyen való elhelyezkedést. A program segített csökkenteni az ismeretlentől és a kudarctól való félelmet. Összességében a tréning hozzájárult ahhoz, hogy a résztvevők bátrabban, tudatosabban és realisabb célok mentén gondolkodjanak saját jövőjükről.

Javaslatok a program továbbfejlesztésére:

A tréningprogram eredményessége és a résztvevők fejlődési íve alapján több olyan fejlesztési irány is kirajzolódik, amelyek a jövőben tovább erősíthetik a hasonló programok hatását. Mindenekelőtt indokolt lenne a program időbeli kiterjesztése, vagy rendszeres ismétlő és utánköveto alkalma beépítése. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a résztvevők számára különösen fontos a folyamatos megerősítés és visszajelzés, főként akkor, amikor az újonnan tanult készségeket a mindennapi gyakorlatban próbálják alkalmazni. A havi vagy kéthavi találkozók hozzájárulhatnak a fejlődés fenntarthatóságához, valamint segítenék az esetleges megtorpanások kezelését.

Emellett érdemes lenne a csoportos tréninget rövid, célzott egyéni konzultációs lehetőségekkel kiegészíteni. Ez különösen azok számára jelenthetne támogatást, akik személyes elakadásokkal küzdenek, vagy nehezebben tudják önállóan beépíteni a tanultakat. Az egyéni beszélgetések lehetőséget adnának a személyre szabott célkitűzésre és a motiváció tudatos fenntartására. A program tapasztalatai alapján megfontolandó lenne a tréning intézményesítése is, vagyis annak beépítése a közfoglalkoztatási rendszer állandó elemei közé. Egy ilyen fejlesztés nemcsak egyéni szinten hoz pozitív változást, hanem társadalmi szempontból is csökkenti a kiszolgáltatottságot és erősíti az integrációt.

Fontos javaslat továbbá a program hatásainak rendszeres és hosszabb távú nyomon követése. Egy fél éves vagy éves utánkövetés pontosabb képet adhatna arról, mely készségek maradnak tartósan jelen, és hol van szükség további megerősítésre. Végezetül kiemelten lényeges lenne a helyi intézmények, civil szervezetek és munkaadók aktív bevonása. A közfoglalkoztatásból való kilépés sikerét nagyban meghatározza a támogató munkahelyi környezet és a munkáltatói nyitottság. A tréning során megerősödött kompetenciákra – például a javuló kommunikációra, együttműködésre és önbizalomra – érdemes tudatosan építeni mentorálási és betanítási folyamatokban is.

F) ÖSSZEGZÉS (KONKLÚZIÓ)

A Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft. a Kúla községgel konzorciumi együttműködésben az Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia Program keretében megvalósuló „Local people and local products without borders” elnevezésű, LP2WB rövid című, HUSRB/23S/31/038 számú projekt keretében az alábbi célokat tűzte ki célul:

- Mint a bácsalmási térség közfoglalkoztatási programját bonyolító szervezete és egyben a települési önkormányzat közszolgáltatási feladatait ellátó nonprofit gazdasági társasága számos munkavállalóval, közfoglalkoztatottal áll kapcsolatban. Az évek alatt folyamatosan azzal a problémával küzdött, hogy munkavállalóit képezze, megtartsa, a közfoglalkoztatási programban szereplő résztvevőket munkához szoktassa, elsődleges munkaerőpiaci elhelyezkedésüket elősegítse. Ezen tevékenység során megtapasztalta, hogy Bácsalmás lakossága foglalkoztatási szempontból sokrétű, továbbá a lakosság jelentős része támogatásra szorul, amely elsődlegesen nem anyagi jellegű, hanem szakmai, szociális és mentális jellegű. Az évek során a gazdasági társaság személyi állománya is változott, elsősorban negatív irányban. Ezen nézetét megerősítette a Nonprofit Kft.-vel üzleti, partneri kapcsolatban lévő települési és térségi vállalkozások is: a településről kezd elfogyni az aktív korú munkaképes lakosság, egyre kevesebb a szakember, a szellemi tőke. Mindezen gondolatok arra az elhatározásra ösztökélték a Bácsalmási Önkormányzati Nonprofit Kft.-t, hogy az LP2WB keretében egy demográfiai-foglalkoztatási elemzést hajtson végre, keresve ezen negatív változások okait, feltárja a lakosságszám csökkenés, az elöregedés társadalmi és gazdasági okait és esetleg ezen negatív folyamatok megállítására irányuló elképzeléseket, iránymutatásokat fogalmazzon meg. Ezzel együtt a program keretében igyekezett általánosságban csoportosítani a lakosságot foglalkoztatási szempontból, majd ezen csoportok közül kiemelten a Bácsalmáson relevánsakat bemutatni.
- A Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft. közszolgáltatási feladatai mellett elsődlegesen mezőgazdasági és élelmiszeripari tevékenységeket végez. Az előző évezred végén Bácsalmás a mezőgazdaság fellegvára volt. Állami Gazdaság, Termelőszövetkezetek működtek a településen, ahol 800-1000 munkavállaló is dolgozott. A privatizáció a helyi mezőgazdaság teljes átalakulását eredményezte. A program keretében ezen változásnak bemutatására, ennek előzményeinek és következményének elemzésére vállalkozott a Nonprofit Kft. A tanulmány arra kívánt rámutatni, hogyan lehetne a mezőgazdaságot ismételten megreformálni úgy, hogy a térségben található jó minőségű termőföldeken olyan növénykultúrák terjedjenek el, amelyek igénylik a kézi munkaerőt, növelik a településen a foglalkoztatást. A mezőgazdaság és az élelmiszeripar területén adatbázisok készültek, amelyben őstermelők, gazdák, vállalkozások kerültek összeírásra. A projekt fontos célkitűzése volt, hogy az azonos növénykultúrával foglalkozó termelők, a hasonló élelmiszeripari illetve helyi terméket előállító szervezetek kapcsolata kiépüljön, elősegítve ezzel a tudástranszfert, a folyamatos információcserét, a partneri kapcsolatok létrehozását.
- A schengeni határ mentén elhelyezkedő Bácsalmás jó társadalmi kapcsolatokat ápol a vajdasági településekkel. A projekt keretében a gazdasági kapcsolatok előmozdítása érdekében, a termények és termékek piacra jutási lehetőségeinek javítása érdekében a határon átnyúló kereskedelem feltételeit kívánta a Nonprofit Kft. megvizsgálni módszertan és segédletek kidolgozásával.

LP2WB

- A negatív demográfiai változások miatt a bácsalmási térség lakossága foglalkoztatási szempontból elmarad a magyarországi átlagtól. Ez elsődleges a fiatalok elvándorlása és a röghöz kötött, kevesebb iskolai végzettséggel rendelkező, elavult szakmai képzettséggel és minimális digitális tudással rendelkező lakosság számának megnövekedése eredményezte. A lakosság jelentős része segítségre szorul annak érdekében, hogy hatékonyabb munkát végezhesen, tartós, megbízható munkavégzésre irányuló foglalkoztatási jogviszonyt létesíthessen. A projekt keretében mentális állóképesség fejlesztését szolgáló módszertan kidolgozását és kísérleti alkalmazását, majd a következtetések levonását tűzte célul a Nonprofit Kft.

A 18 hónapon át tartó projekt eredményesen megvalósult.

A projektbe bevont szakértők segítségével az alábbi tevékenységek valósultak meg, az alábbi dokumentumok készültek el:

- 1 db 29 oldalas tanulmány, amely bemutatja a bácsalmási térség mezőgazdaságának változását, következtetések levonásával meghatározza a mezőgazdaság jövőképét, megújulásának lehetőségét
- 1 db adatbázis, amelyben részletesen bemutatásra került a bácsalmási térségben működő mezőgazdasági és élelmiszeripari termelők és gazdasági szervezetek, hagyományos és művészi mesterségeket űző, kézműves termék előállítók
- 1 db adatbázis, amelyben részletesen bemutatásra került a bácsalmási térségben működő mezőgazdasági és élelmiszeripari termelők és gazdasági szervezetek, hagyományos és művészi mesterségeket űző, kézműves termék előállítók
- 1 db 34 oldalas tanulmány a helyi termékek határon átnyúló kereskedelmi lehetőségének vizsgálatáról, a határmenti kereskedelem szerbiai szabályozásának kereteiről, tanulságok levonásával és tevékenységhez szükséges formanyomtatvány gyűjteménnyel
- 1 db a bácsalmási járásban végbement, demográfiai-foglalkoztatási változásokat bemutató tanulmány, következtetésekkel, kiadvánnyal
- 1 db 28 oldalas összegző tanulmány a projektben keletkezett tanulmányokból, megvalósítás során szerzett tapasztalatokról
- 200 db 16 oldalas kiadvány az összegző tanulmányból

KONKLÚZIÓ

A település, a járás életét meghatározó 3 területen (demográfia, mezőgazdaság, mentális állóképesség) készített kutatás, tanulmány együttesen rámutat a változás szükségességére. A tanulmányokból egyértelműen kitűnik, hogy minden területen változásra van szükség, ugyanakkor olyan módon kell a változtatásokat előkészíteni, megtervezni és megvalósítani, amely a választott 3 területen együttesen kell, hogy kifejtse hatását, valamint egyéb területek fejlődését is előmozdítsa, segítse.

A projekt keretén belül számos rendezvényt bonyolított le a Bácsalmási Önkormányzati Közszolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft.:

nyitókonferencia, 6 alkalmas mentor program a magyar és a szerb oldalon egyaránt, 3 db szakértői szakmai nap, 2 napos tanulmányút megszervezése a partnerek és szakemberek számára, fajtabemutató megtartása, záró előadássorozat és helyi termék fesztivál.

A változtatások módszertana, szakmai tartalma további elemzéseket, kutatásokat, szakértői tevékenységeket igényelnek. Jelen pályázati projekt keretében elsősorban a problémák gyökereinek feltárására került sor, meghatározásra kerültek azok a negatívumok, amelyek gátat szabnak a térség fejlődésének, felzárkózásának.

Bácsalmás a bácsalmási járás székhelyeként hátrányos helyzetű a periférikus elhelyezkedés, a fővárostól, a nagyvárosoktól, a fejlett infrastruktúráktól való nagy távolság miatt. Ezen adottságok ellen tenni nem lehet. Ugyanakkor az alföldi táj, a mezőgazdaság lehetősége, a határ közelsége, a mezőgazdaságra épülő ipar térhódítása, az önkormányzat kezdeményező készsége és a pályázati lehetőségek azon erősségek és lehetőségek közé tartoznak, amelyek megragadásával ezen negatívumok, hátrányok csökkenthetők, mérsékelhetők, esetleg hosszútávon megszüntethetők.

A város vezetésének víziója, hogy Bácsalmáson is kialakuljanak a megélhetéshez, a XXI. századi életvitelhez szükséges feltételek. Iparterület fejlesztéssel, iparcsarnokok létesítésével, a helyi vállalkozások támogatásával, a turizmus alapjainak lerakásával, az ipar különféle területeinek térhódításával, a szolgáltató és kereskedelmi szektor célirányos erősítésével arra törekszik, hogy a Bácsalmáson élő lakosságnak biztosítsa a lakhatás, a megélhetés, a kikapcsolódás, a minél magasabb szintű önkormányzati feladat ellátáshoz való hozzáférési lehetőségeket. Az önkormányzat ugyanakkor csak a feltételeket képes megteremteni, az emberi élet alapját képező munkalehetőség megteremtése a vállalkozások feladata.

A tanulmányok rávilágítanak arra, hogy a negatív demográfiai változások elsődlegesen a fent felsorolt, a tanulmányokban részletezett, utóbbi évtizedekben végbement változásokra vezethetők vissza. Ezen folyamatok már ne fordíthatóak vissza, ugyanakkor egy új, Magyarország kormánya által támogatott gazdaságfejlesztési programmal új lehetőségeket lehet nyitni a térségben, a településen. Ez további elemzést, mélyrehatóbb kutatásokat igényel, megalapozó tanulmányokkal.

A projekt, a tanulmányok irányt mutattak arra, hogy Bácsalmáson a mezőgazdaság megújítása, a településen élő lakosság mentális állóképességének javítása, az alulról jövő, életképes kezdeményezések feltárása és támogatása, a határon átnyúló társadalmi és gazdasági, kereskedelmi együttműködések együttesen képesek a demográfiai változásokat megállítani, jó irányba fordítani, a foglalkoztatási helyzetet és ezzel együtt az itt élő emberek élethelyzetét javítani.

A Bácsalmási Önkormányzati Közzolgáltatási Közhasznú Nonprofit Kft. ezen a téren kíván továbblépni és az Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia Program keretében újabb pályázatot nyújtott be ezen megállapítások továbbviteléből egy konkrét megalapozó dokumentum kidolgozására.

JOGI NYILATKOZAT

Ez a dokumentum az Európai Unió pénzügyi támogatásával valósult meg a Interreg VI-A IPA Magyarország-Szerbia együttműködési program által. A dokumentum tartalmáért teljes mértékben (a) <Bácsalmási Önkormányzati Közzolgáltatási Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság > vállalja a felelősséget, és az semmilyen körülmények között nem tekinthető az Európai Unió és / vagy a programot Irányító Hatóságnak állásfoglalását tükröző tartalomnak